10 (22) მარტს, 1867.

№ 10.

მეოთხე წელიწადი.

დროება

ხელის-მოწერა მიიღება: Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“.

ტფილისში „დროების“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ბალავინის პროსპექტზედ, რეიტერის სახლში.

ტფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“.

რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი განცხადება სხვა და სხვა ენებზედ. შასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

გაზეთის ფასი:

	გაგზავნით ტფილისში და გარეშე ადგილებში:	ბაუგზავნელათ:
ერთის წლისა	— 7 მან.	— — — 6 მან.
ნახევრის წლისა	— 4 —	— — — 3 — 50 კ.
სამის თვისა	— 2 — 50 კ.	— — — 2 —

ცალკე ერთის ნუმრისა გაუგზავნელათ — 3 შაური.

„დროება“ გამოდის კვირაში ერთხელ, პარასკევობით.

საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

შინაარსი: დამატებითნი კანონნი 13 ოკტომბრის 1864 წ. წესდებათადმი.-პოლიტიკა: ფრანცია, პოსმალეთი, ამერიკა.—ტელეგრამმები.—1 მარტის ტირაჟი. პეტერბურგის და მოსკოვის ბირჟების ამბავი. ფელეტონი: რატომ ჩვენ მდგომარეობაზე არასა ვფიქრობთ?—სახაზინო და კერძოობითი განცხადება.

დამატებითნი კანონნი.

13 ოკტომბრის 1864 წლის წეს-დებათადმი.

(შემდეგი).

III. მოპოვებისათვის გლეხთ-მიერ საკუთრებად მიჩენილისა მათდა მამულისა და შემწეობისათვის ამასში მმართებლობის მხრით.

7. მოპოვება გლეხთ-მიერ საკუთრებად მიჩენილისა მათს სანიადაგოს სარგებლობაში მამულისა, როგორათაც ერთიან, ესე იგი: ეზოთი ანუ სამოსახლოთი, მაღლარის და დაბლარის ენახებითა (მუხლნი ამ კანონებისა 22 და 23) და მინდერის ანუ ველის მიწებითა, აგრეთვე ცალ-ცალკეც თვითოეულისა ამ მიჩენილის მამულის ნაწილებისა, მოხდება მხოლოდ მებატონის დათანხმებით.

8. როდესაც შესყიდვა მიჩენილის მამულისა მოხდება ნებითი ერთმანეთში მორიგებითა, რომელიც-კი უნდა დამოწმდეს მიროვის პოსრედნიკის-მიერ, დასწრებითა გარეშე-სვინიდისიანთა კაცთა, რიცხვით სამიდგან ექვსადმდე, მაშინ დაწესება ფასისა ამ მამულისათვის სრულებია, დამოკიდებულ იქნება თვით მორიგე მხარეთაგან. ამავე მორიგებით დადგინდებიან პირობანი, თუ რა წესით და რა ვადებში უნდა შემოტანილ-იქმნეს ფული.

9. კავკასიის ნამესტნიკს მიენდობა, შეადგინოს და წარუდგინოს ხელმწიფეიმპერატორს დასამტკიცებლად წინადადებულებანი, თუ რა სახით განევრცნენ სამეგრელოზედ დაწესებულებანი, რომელნიც შეცულ-არიან ტფილისის გუბირნიის წეს-დებათა შინა, შესახებლად მოპოვებისა გლეხთ მიერ საკუთრებად მიჩენილისა მათდა მამულისა, შემწეობისა ამასში მმართებლობის მხრით, და აგრეთვე თვით ზომათა ფულის სესხისა.

IV. დაწესებისათვის სოფლის საზოგადოებათა, მათის სასოფლო მმართველობისა და გარდასახადთა სახელმწიფოთა და სასოფლოთა, და შედგენისათვის ადგილობითთა საგლეხო საქმეთათვის სასამართლოთა.

10. კანონი, რომელნიც შეცულ-არიან წესდებათა შინა 13 ოკტომბრის 1864 წლისა დასაწესებლად სოფლის საზოგადოებათა, მათის სასოფლო მმართველობისა და გარდასახადთა სახელმწიფოთა და სასოფლოთა ტფილისის გუბერნიაში, აგრეთვე შესადგენელად ადგილობითთა საგლეხო საქმეთათვის სასამართლოთა იმავ გუბერნიაში, განევრცობიან სამეგრელოსა ზედაცა იმ ცვლილებებითა, რომელთაც დაინახავს საჭიროდ კავკასიის ნამესტნიკი.

V. თუ როგორ უნდა მიეჩინოსთ მამულები გლეხთა, მებატონეთ მიწებზედ დასახლებულთა.

ა. მიჩენა გლეხთადმი მიწისა და სხვა მამულებისა.

11. უპირველ-საყოფელად გლეხთა და ასატანად მათ მიერ მოვალეობათა მმართებლობის და მებატონის წინაშე, მიენდობათ გლეხთა ნიადაგ-სარგებლობად, საფუძველთა ზედა ამა კანონთა შინა გამოცხადებულთა, ჯეროვანი ადგილობითის მიხედვისა-მებრ მამული, რომლისათვისაც გლეხნი მისცემენ დაწესებულთა გარდასახადთა,

12. თუ რაოდენი უნდა მიჩენილ ექმნასთ გლეხთა მიწა და სხვა მამულები ნიადაგ სარგებლობად, ესე დაწესდება უფრო უმეტესკეთილნებითის მებატონეთ და გლეხთ შორის თანხმობითა. როდესაც

რატომ ჩვენ მდგომარეობაზე არასა ვფიქრობთ?

„რა ვქნაო, იტყვის ქართველი, რაც შემიძლიან ვირჯებიო და ხელში კი არა მრჩება რაო.“ ამას მართალს ამბობ, ქართველო; შენგანი რომ ბევრი ულმერთოთაც ირჯება, ეს ვიცით და ხელშიაც რომ არა რჩება რა, ესეც ცხადია. ამის მიზეზები რაც არის, ზემოთ მოგახსენეთ. ამ მიზეზებს მოშორება უნდა. უამისოთ ჩვენი ცხოვრება და ჩვენი კეთილ-მყოფობა წინ ვერ წაიწევს, და უკან და უკან რომ მიდის, ამას ხომ ვხედავთ. ამასაც ვიტყვი, რომ ამ შემთხვევაში ერთი ორის ფორთხალი და მეცადინეობა ვერას გაარიგებს, აქ უნდა საყოველთაო, საზოგადო მეცადინეობა, რადგანაც ეს ზემოთ მოხსენებული სამწუხარო მდგომარეობა საზოგადოა; აქ საქმეს უნდა ერთობა, ერთიერთმანეთისთვის ხელის მიშველება, ცალ-ცალკე ძნელათ თუ გარიგდება რამე. მაშასადამე ჩვენში უნდა შესდგეს ამხანაგობა, კოოპერაცია ანუ, საზოგადოთ ვსთქვათ, ასსოციაცია სოფლიო მეურნეობაში მაინც, რადგანაც ეს ჩვენში დაცემული და დაჩაგრულია და სხვა ყოველისფერი სიკეთეც ამაზე არის დამოკიდებული. ეს ამხანაგობა მიუცილებელი საჭიროებაა ეხლა ჩვენში, რადგანაც მარტო ამითლა შეგვიძლიან უბედურებისაგან გამოსვლა. ასსოციაციის ანუ ამხანაგობის სარგებლობა „დროების“ მკითხველებმა იციან უ. დ. ბაქრაძის სტატიიდგან „ისტორიული მოძრაობა განათლებისა“, იციან თუ სხვა და სხვა ქვეყნებში ამ ამხანაგობაებს რა ნაირი სარგებლობა მოუტანია იმათთვის. მე ეხლა მკითხველებს მოველაპარაკები მხოლოდ მსოფლიო მეურნეობაში ამხანაგობის მოხერხებაზე და სარგებლობაზე ისე მოკლეთ, რაც გაზეთის სტატიას შეეხება.

ამხანაგობა რომ მსოფლიო მეურნეობაშიც შესაძლებელი და მოსახერხებელი საქმეა, ამაში ეჭვიც არ უნდა გექონდეს, მაგრამ ამისი კი არ ვიცი ჩვენში ჯერ გაჰბედამენ და მერე შეითვისებენ თუ არა ამასა? შეუძლიანთ რომ ერთიერთმანეთს ხელი მისცენ და ერთათ ერთს საქმეს შეუდგნენ, იამხანაგონ? ამ იჭვნეულობას იმისთვის ვაცხადებ, რომ ჩვენი ცხოვრება ბევრს რასმე გვიჩვენებს ამის დასამტკიცებლათ: ეს ყველასთვის ცხადია, რომ ჩვენში ორი ძმა ერთათ ვერ მოთავსებულან, თავადაზნაურს ვერ ურიგდება და ესენიც ერთათ გლეხებსა, ყველა თავის მხარეს იშვერს ცხვირს, ერთი ერთმანეთზე დაშორებულები არიან, ერთიერთმანეთს ვერ დანდობიან, ყველანი ერთიერთმანეთის დატყუვებას და გამორჩენას სცდილობენ. თუ სულ ამისთანა მდგომარეობაში დავრჩით, უეჭველია, ამხანაგობაც ძნელი მოსახერხებელი იქნება ჩვენში. მაგრამ ესეც უნდა ვსთქოთ, რომ ამ საქმეში ერთიერთმანეთთან დაახლოვება ძნელი და ძალიან გასაჭირი არ იქნება, რადგანაც ყველას ერთი ინტერესი აქვს—ღარიბობისაგან გამოსვლა. საქმე ეს არის, რომ ეს ინტერესი ყველას ესმოდეს და უნდოდეს. მასუკან ყველანი რომ ერთ საქმეს შეუდგებიან, უეჭველია, თითონ ეს საქმე დაახლოვებს და დაამშვიდებს იმათა, რადგანაც საზოგადო და კერძოობით სარგებლობას ერთათ უჩვენებს. საქმე თავის აშლაზე ჰკიდია, თორემ მასუკან კარგი გზით წავა.—

ჩვენში ამას ყველა კარგათ ხედამს, რომ რამდენიც ოჯახი ანუ სახლეულობა მრავალ რიცხვია, ის იმდენათ უფრო შეძლებულია; რამდენათაც სახლში ბევრი ხელი მუშაობს, ეს სახლი იმდენათ მდიდარი და გამოჩენილ ოჯახათ არის. ეს ჩვენში ყველასთვის ცხადია და ყველა კარგათა ხედამს, მაგრამ არა მგონია კი რომ ყველა ყურს უგდებდეს და ყველას აფიქრებდეს ეს მოვლენა. ჩვენში სამი ოთხი ძმა რომ ერთ სახლში იყოს, ისინი მაშინვე ერთი ერთმანეთს აეშლებიან და გაყრას დააპირებენ, თითქოდე აქედგან იმათთვის არაფერი ვნება არ იქნებოდეს. ამ შემთხვევაში ჩვენში ქართველი ძალიან დარწმუნებული იტყვის ხოლმე: „ბევრი ხელია, ბევრი ჭამაც უნდაო“ და დაშორდება ძმებსა. ბაყრის შედეგიც მალე გამოჩნდება ხოლმე! ძნელათა ხდება, რომ რაც უნდა შეძლებული ოჯახი გაიყაროს, ის იმის შემდეგ არ გაღარიბდეს; იშვიათია ჩვენი სოფლის ცხოვრებაში, რომ მარტო ხელი კაცი მდიდარი და შეძლებული იყოს. ეს ასე რათა ხდება? მიზეზი ცხადია: ესთქოთ ოჯახობა ოთხკერძოთ გაიყარა, ეხლა იმათ ერთი სახლის მაგივრათ ოთხი სახლი უნდათ, ერთი გომის და ბაკის მაგიერათ კიდევ ოთხი, ერთი კალო-საბძლის მაგიერათ კიდევ ოთხი და ყოველგვარი სახლის ავეჯულობა და სამკაული კიდევ ოთხი. რაღა თქმა უნდა, რომ ეს ბევრს შრომას და ფულსა თხოულობს და აქვს თუ არა აქვს კაცსა, ყველაფერსზედ მოიხმარებს. ამას კიდევ ის დაუმატოთ, რომ გაყრილებს მარტო ხელობის გამოისობით ვერ შეუძლიანთ ყოველ გვარ საქმეს ხელი მიაშველონ; ერთ საქმეს რომ გააკეთებენ, სამი და ოთხი გაუკეთებელი რჩებათ, საქმეს ვერ ასწორებენ; მარტოხელი კაცი მინდორში აკეთებს რასმე, შინ გაუკეთებელი რჩება და შინ აკეთებს რასმე, მინდორში უხდება საქმე; ერთი კაცი ხუთსა და ათ საქმეს ვერ გააკეთებს ერთათ და სამუშაოც ისე მოაწყდება ხოლმე, რომ ერთ დროს ათნაირ შეტს შრომასა თხოულობს. რაღა ლაპარაკი უნდა, რომ ამისთანა მდგომარეობა ღარიბობის იქით არსად წაიყვანს, ეს არის ხშირათ მიუცილებელი შედეგი მარტოხელობისა. დიდ ოჯახს კი, იმ სახლს, რომელშიაც ოთხი და ხუთი და ან მეტი მუშა კაცია ესრე სრულებით არ მოუხდება: ორი რომ კალოსა ლეწამდეს, მესამე ბაღს უვლის, მეოთხე წისქვილშია ანუ ტყეში, მეხუთე ქირაზე დადის, მეექვსე მინდორშია და საქონელს უვლის. ამიტომაც იმათ საქმე გაუკეთებელი არ ჩამოურჩებათ და კარგ მდგომარეობაშიაც არიან. ეს მაგალითი ცხადათ გვიჩვენებს მსოფლიო მეურნეობაში ამხანაგობის ანუ ასსოციაციის სარგებლობასა; რამდენათაც ბევრი ხელი იმუშავებს ერთათ და რამდენათაც იმათ შორის სამუშაო კარგათ იქნება გაწილული, იმდენათ შრომა კარგს ნაყოფს მოიტანს და სარგებლოვანი იქნება.

ეხლა ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ!

ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ! ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ, ეს ამ ამბავზე ვიფიქროთ!

მიზეზი რასაკვირველია არცოდნაა, მაგრამ მცოდნესაც რომ თავისი ცოდნა ვერ გამოუყენებია ჩვენ ქვეყანაში? ამ უკანასკნელის მიზეზი შეუძლებლობა არის, ეს მომხიბლავი ძალა, რომელიც ულონო კაცს გზას არ აძლევს და ნებას, რომ თავისი მდგომარეობიდგან გამოვიდეს. მიწის პატიებებს, ფის გვაროვნათ შემუშავებას, ფაბრიკის გახსნას კაპიტალი, თანხა უნდა; უამისოთ ფეხის გადადგმაც არ შეიძლება; ამას უნდა სხვა და სხვა ახალი გამოგონილი მუშაობის გამაადვილებელი იარაღები და მიწის მაპატიებელი საშუალებაები, ამას უნდა სხვა და სხვა გვარი მაშინები, რაების ქონვაც ფულზე და შეძლებაზედ არის დამოკიდებული; უთანხოთ ამათი ქონვა არ შეიძლება და უამითოთაც ცოდნა რას გაარიგებს? ამ საქმეში ორივე ერთათ არის საჭირო, ცოდნაცა და ფულიცა.—დიდ ხანი არ არის, რაც ერთმა შეუძლებელმა კაცმა ჩვენი კურთხეული ქვეყნის ერთ მხარეში, სადაც ყოვლის-ფერს ახალს კარგს და საჭირო სარგებლოს დაცინვით უყურებენ, საზოგადოებას სთხოვა შემწეობა ფაბრიკის გასახსნელათ და აქედგან ბევრს სარგებლობას უთქვამდა ამ მხარესა, მაგრამ ჩვენდა საუბედუროთ ხელის მიშველების მაგიერათ, მადლობის მაგიერათ, რომ იმათი სიკეთისთვისა სცდილობდა, საზოგადოებამ არაფერი ყურადღება არ მიაქცია დაცინვისა და სულელათ შერაცხვის მეტი. აი შეუძლებელი კაცი რა მახეშია გაბმული, რომელსაც ჩვენი საზოგადოება უფრო ფეხს აჭერს და ტალახში ჰფლამს. ჩვენ რომ ერთიერთმანეთისთვის ხელის მიწოდება შეგვეძლოს და გავბედამდეთ, მაშინ კერძოობითი სიღარიბე როგორ შეგვაშინებს, მაშინ მარტო-ხელი და შეუძლებელი კაცი ესე რათ დაიჩაგრება? ამისთანა შემთხვევაში მაცოცხლებელი და უკვდავების წყარო არის ასსოციაციის ძალა, ერთიერთმანეთისთვის ხელის მიშველება.—

ჩვენში ეხლა ამას ფიქრობენ, რომ მიწები გაიწილონ და ყველამ ცალ-ცალკე მოუაროონ თავიანთ საკუთრებას. ველა რომ საკუთრების პატრონი გახდება, ეს ძალიან კარგია, მაგრამ ცალ-ცალკე მამულის მოვლა კი არ იჭ-

კი, კეთილნებითი თანხმობა არ შეჰსდგება, მაშინ მიჩენა გლეხთადმი მიწისა ნიადაგ-სარგებლობად უნდა მოხდეს საფუძველთა ზედა შემდგომთა მუხლთა შინა თქმულთა.

13. ყოველს სოფელში გლეხთ დაეტოვებათ ნიადაგ-სარგებლობად: იმათი სამოსახლოები, ეენახები: დაბლარი (ძირსხარდანზედ გაშენებული) და მაღლარი (მაღლა ხეზედ გაშენებული), აგრეთვე ველის მიწები (სახნავ-სათესი და სათიბი), რომლებითაც თვითოეულს კომლს ამ კანონების დამტკიცებამდინ უსარგებლია. მაგრამ ამ შემთხვევაში ველის მიწებისათვის დაიდებიან სხვა პირობაები ქვემოდ, 15 და 16 მუხლებში განცხადებულნი.

შენიშვნა 1. უკეთუ გლეხთა აქვსთ სახლი და სახლ-კარიანობა სხვა და სხვა ადგილს, მაშინ მისაჩენი მიწა მიეცემათ იმათ იმ ადგილს, სადაც ნამდვილად იგინი ბინაობენ. თუ უგულისხმობა წარმოსდგა რაიმე, დავა გარდაჰსწყდება მიროვის პოსრედნიკის-მიერ, საზოგადოდ მიღებულის წესით.

შენიშვნა 2. იმ მიწების ნაწილსა როგორც ველისას, აგრეთვე სამოსახლოს და ეენახებისას, რომელიც დაეტოვებათ გლეხთა ნიადაგ-სარგებლობაში, ეწოდება გლეხთადმი მიჩენილი მამული.

14. თუ რომ გლეხთა, გარდა მიჩენილისა მათდა სანიადაგოდ (სამკვიდროდ) მიწისა, უხნავთ, უთიბავთ და შეუმუშაებიათ სბატონო (სახასო) ველის, ესე იგი სახნავი და სათიბი ადგილები და ეენახები, რომელიც მებატონეს უძლევია მათთვის დროებით მოსავლის ნაწილის გამორთმევით ანუ სხვა რიგის ქირით, მაშინ ამგვარი ადგილები და ეენახები არ შემოვლენ გლეხთადმი მისაჩენის მამულების ანგარიშში.

15. თუ რომ შემდგომ დატოვებისა, თანახმად 13 მუხლისა, გლეხთ სარგებლობაში სახნავის და სათიბის ადგილებისა, აღმოჰსჩნდა, რომ მებატონეს რჩება ნახევარზედ ნაკლები მთლად კუთვნილი მისდა იმ სოფელში, საცა სახლობენ გლეხნი, სახნავ-სათიბი ადგილები, მყოფი როგორათაც გლეხთ სარგებლობაში, ეგრეთვე საკუთარს მებატონის განკარგულებაში, ზედ დართვითა მათზედ გლეხების მაღლარებისაც, შერიცხულისა ძალითა მუხლთა 25 და 26 ველის მიწების ანგარიშში, მაშინ მებატონეს აქვს უფლება დაიგდოს თავის საკუთარს განკარგულებაში ნახევარი მთელის ამგვარის მიწებისა, ესე იგი სახნავ-სასათიბისა, აგრეთვე გლეხების მაღლარებისაც ველის მიწებად შერიცხულისა, ზოგიერთის პირობაებითა, რომელნიც 31-ს მუხლში დაწესებულნი არიან.

16. მებატონე არა რომელ შემთხვევაში არ არის მოვალე დაუტოვოს სანიადაგო სახმარად ერთს კომლს გლეხს ველის მიწა უმეტეს იმ უმაღლესის ზომისა, რომელიც დაწესდება კომლეულ მისაჩენად. უმაღლესი ესე ზომა კომლეულად მისაჩენის ველის მიწისა დაწესდება თორმეტი ქცევა (*).

(*) ადგილობითი მიწის ზომა — ქცევა, ყოველს ანგარიშში ამ კანონებით, მიიღება ცხრა ას კვადრატის საჟენად.

17. თუ რომ ერთის კომლის გლეხის ხმარებაში ერთიან ველის მიწები (მუხლი 15) აღმოსჩნდებიან უმეტეს უმაღლესის ზომისა, წინა მუხლით დაწესებულისა, მაშინ მებატონეს აქვს უფლება მოუკლოს რაც მეტი აქვს გლეხს და მიაქციოს თავის საკუთარ განკარგულებაში. თუ მებატონემ მოინდომა, რომ ეს მომატებული ნაწილიც დაუგდოს გლეხს სარგებლობაში, მაშინ ამ გვარი სარგებლობის პირობაები დაიდებიან ორთავ მებატონისა და გლეხის კეთილნებითის თანხმობითა.

1) რა შეადგენს მისაჩენს ველის მიწას.

18. ტყეები არსად არ შეიტანებიან გლეხთადმი მისაჩენს მამულში, მაგრამ მცირეტყის ნაკეთები (სახარდნე, სასარე და საქარე) რომელიც აქამომდე ჰქონიათ ნიადაგ-სარგებლობაში არა მთელს გლეხთ საზოგადოებას, არამედ ცალცალკე თვითოეულთ კომლთ, დარჩებიან იმათვე სარგებლობაში, მისაჩენის მათდა მამულების რიცხვში.

შენიშვნა. მიწა, სადაც აქვსთ გლეხთ ისლი, შეიტანება აგრეთვე მისაჩენის გლეხთადმი ველის მიწის რიცხვში.

2) სამოსახლოთათვის.

19. ბლეხების სამოსახლოდ ანუ ეზოდ ითქმის ერთიან ის მიწა, რომელზედაც აქვსთ გლეხებს სახლი და სახლ-კარიანობა, აგრეთვე პირუტყვის გამოსაშვებიცა.

შენიშვნა. გლეხების სახლ-კარიანობას ეკუთვნიან: ქართა, ბოსელი ანუ სახვადგე ეზოს კალო, ბოსელი, სასიმინდე, ხულა და საბძელი; ხოლო პირუტყვის გამოსაშვები ჰქვიან იმ ადგილს, რომელიც საკუთრივ ამისთვის მიჩენილ ექმნება ცალკე თვითოს კომლს და მიეკვრის იმის სახლს და სახლ-კარიანობას.

20. თუ ეზოს მიწა, რომელზედაც ჰსდგანან შენობაები, სხვა და სხვა კუთვნილებით და პირუტყვის გამოსაშვებით, არ გაერჩევა ცხადის სამზღვრით ეენახისაგან, აგრეთვე ხნულების და სხვა ველის მამულებისაგან, მაშინ სამზღვარი ესე, იმა მიწათა შორის, უნდა გაეკეთოს მებატონის და გლეხების ერთმანერთში კეთილ-შეთანხმებით, და თუ შეთანხმება არ მოხდა, მიროვის-პოსრედნიკის გარდაწყვეტილებით, არასდროს კი სამოსახლო მიწა (მუხლი 19) ერთის კომლის გლეხისა არ უნდა იყოს ერთს ქცევაზედ მეტი.

21. ბლეხების სავაჭრო და სხვა აღებ-მიცემის გამართულობანი, ესე იგი: ფაბრიკები ზავოდები, წისქვილები, დუქნები და სხვანი ამასთანავე ბოსტნები, საფუტკრეები და სხვა ამ გვარები, რომელნიც ზედ აკვრიან გლეხების მოსახლობას, შევლენ აგრეთვე გლეხების სამოსახლოს რიცხვში.

პოლიტიკა.

ფრანცია. იმპერატორი ნაპოლეონის ტრონით-სიტყვა. 15 თებერვალს ლუვრის სასახლის სახელმწიფო ზალაში ჩვეულებრივი ცერემონიით ფრანციის პალატები გაიხსნა. იმპერატორი ნაპოლეონი ავიდა ტრონზედ და წარმოსთქვა შემდეგი სიტყვა: „უფალო სენატორებო, უფალო დეპუტატებო! ევროპაში ბევრი დიდი საქმე აიძრა და გადაწყვეტილ ბადალს გამოართმევს; საითკენაც ბევრი ძალა იქნება, ის იდღესასწაულებს ძლევასა; მაშასადამე ეს საქმე მუქთა ჭამიებს ამოწყვეტავს. მართალია მუქთაჭამიების გამრავლება სხვა მიზეზებზედაც არის დამოკიდებული, რომლების ცნობასაც და გაშორებასაც ცოდნა უნდა. მაგრამ ამაშიაც ეჭვი არ უნდა გექონდეს, რომ ამისთანაებსა ჩვენი ხალხი ბევრს კარგათ იცნობს. ფაბრიკების გაჩენაც, რომ ასსოციაციის ძალაზე არის დამოკიდებული, ასსოციაციას რომ შეუძლიან იმათი გაკეთება, ესეც საეჭვო არ არის. აი ამაზე რას ამბობს ქერი: „ამ დროს (ასსოციაციის, ხალხის ერთიერთმანეთთან დაახლოვების დროს) კაცი მოიპოვებს შეძლებას ისარგებლოს სხვა და სხვა ძალებითაც ხორბლის დასაფქველათ, მოსავლის მეიდნებზე გადასატანათ, ხეების დასახერხათ, სახლების ასაშენებლათ, მატყლის სართავათ და საქსოვათ და სხვანი; ყოველ ფეხის გადადგმაზე იმას შეეძლება თანდათან თავის ნაშრომი შეინახოს და თავისი დრო და აზრი შესწიროს სხვა და სხვა სარგებლობის მოპოვებას (Кэри, 88 ст.)“

ასსოციაციაზე და ამის სარგებლობაზე ლაპარაკს მე გავათავებ ედუარდ ჰფეიფერის სიტყვებით: „ამ სახით სადაც კი დაარსდება კოოპერაცია ანუ ამხანაგობა, ის აადვილებს და ამრავლებს მოსავალსა და აძლევს ღონის-ძიებას, რომ კაცი გამდიდრდეს..... ასსოციაციით მოპოებული ზნეობითი წარმატება უფრო ძვირფასია მატერიალურზე, — ერთის მხრით კეთილ-მყოფობის გამრავლების გამო ხალხი უფრო ზნეობით კეთდება, იმისი ყოფა ქცევა ჩვილდება ამასთან პოულობს შეძლებას, რომ განათლება მიიღოს, მეორე მხრით, ხალხში ერთიერთმანეთის დამოკიდებულება კეთდება; ამასთან სიმართლეც მრავლდება, რასაც ეხლა ყურს ძნელათ უგდებენ.... (Пфейферъ, Объ ассоціаціи, ст. 182).“

ბ. პ — შვილი.

1866 წელს.
სეკტემბრის 10-ს.

ნება ჯერჯეროობით ჩვენში კარგი. ცალკე ძალა ჩვენში ყოველთვის სუსტათ და უსარგებლოთ დარჩება, რადგანაც მსოფლიო მეურნეობა ისევ იმ პატრიარხულ ხარისხზე სდგას, რომელზედაც ჩვენმა ისტორიულმა მამა თარგამოსმა დააყენა, რადგანაც ყოველისფერი ჯერ ისევ შეუშლელ და წინწაუწეველ მდგომარეობაშია, რადგანაც ბევრს საკმაო საჭმელი პური არც კი აქვს. აქ ცალკე ძალა ყოველთვის დაიჩაგრება ამ ზემოხსენებული მიზეზებითა. წინათვე ვსთქვი, რომ კარგათ მიწის შემუშავებას სხვა და სხვა იარაღები უნდა მეთქი და აბა ათი დღის მიწის პატრონს იმოდენა შეძლება ექნება რომ ესენი მოიპოვოს და იქონიოს? და თუნდ შეძლებაც ჰქონდეს და იქონიოს კიდეცა რა უნდა აკეთებინოს იმათა? ამ მდგომარეობაში ადგილი დარჩება ისევ ჩვენ მამაპაპურს გუთანსა და ამით რაც წარმატება შეიძლება განა ეხლა ვერა ვხედამთ; ამ ნაირათ მიწის გაწილვით შემუშავება სიღარიბიდგან ვერ გვიხსნის, წარმატებაში ვერ წაგვიყვანს. ამისთვის საჭიროა, კიდევ გავიმეორებ, ერთათ შეერთება და საზოგადო ძალით შემუშავება, ამან იქნება გაარიგოს რამე. საზოგადო ძალას და ერთობას ყოველისფერი ემორჩილება, მაშასადამე ეს ჩვენი ცუდი მდგომარეობაცა.

მარტოთ მარტო ერთი გასამართლებელი მიზეზი, რომელიც მიწის გამყოფ პირებს მოჰყავსთ თავიანთი ჰაზრის დასამტკიცებლათ და ამით მითამ ეწინააღმდეგებიან ასსოციაციას — ეს ენერგიული მუშაობაა მიწის მეპატრონისა. „ეს ამ მდგომარეობაში მამულს კარგათ მოუვლისო, რადგანაც საკუთრება არისო და იმის იქით სხვა ღონის-ძიება არა აქვს რაო“. ეს მართალია, მაგრამ განა ესეც არ იქნება ამხანაგობის დროსაცა? ბანა ამხანაგობა თხოულობს, რომ საკუთრება წაერთოს ვისმე? არა, ასსოციაცია თხოულობს, რომ პატრონები ისევ პატრონებათ დარჩნენ და თავიანთიევ მამულის და შრომის და გვარათ წილი მიიღონ. ამხანაგობა მხოლოდ ის არის, რომ ყველას საქმე საზოგადო ძალით და შრომით გაკეთდეს. მაშასადამე ამაში არა არის რა ისეთი, რომელსაც მუშა კაცის ენერგიის დასუსტება შეეძლოს. ამ დროს კაცი უფრო უნდა გამხნევდეს, რიდგანაც ყოველის მხრით შველას ხედამს, გასაჭირი თუ ძნელათ ექნება რამე.

რანაირათაც უნდა მოხერხდეს ანუ დაწესდეს ჩვენში ეს ამხანაგობა ამაზედ ლაპარაკი არც კი არის საჭირო, რადგანაც თუ საქმეს მოავლეს ხელი, უეჭველათ კიდეც მოახერხებენ, ისე დააწესებენ, როგორც უჯობთ. საქმე იმაშია, რომ ეხლანდელი ჩვენი მეურნეობა მართლა ცუდათ შეირიცხოს და აქედგან გამოსვლა, საქმის გასწორება ყველამ მოინდომოს — ამით საქმე გაკეთებულია. მარტოკა ვიტყვი ორიოდე უმთავრეს საფუძვლებს, რაზედაც შეიძლება დაფუძნდეს ჩვენში ამხანაგობა და კარგი სარგებლობა მოიტანოს. ლამის ყველა მსწავლულები, ვისაც კი ამ ამხანაგობისთვის მიუგდიათ ყური, თხოულობენ, რომ მის დაწესების დროს ეს უმთავრესი საფუძვლები იქონიონ სახეში:

1) მამული ისევ საკუთრებათ დარჩეს პატრონისა, მხოლოდ ეს კია, რომ ერთათ შეერთდება და ერთათ მომუშავდება. მოსავალიც მამულის და შრომის დაგვარათ გაიყოფება ერთმანეთში. საზოგადო ხარჯი კი, ესთქოთ გამოსაღები, სასწავლებლების შესანახავი, სხვა და სხვა იარაღების მოპოვება, ანუ სხვა რამ სასარგებლო საქმის გაკეთება საერთო მოსავლიდგან უნდა მოშორდეს; წინდაწინ, საქმის შედგომის დროს ფულის ან პურის გამოღება იქნება შეძლების და გვარათ, რომ საჭირო მიწის სამუშაო იარაღები მოიპოვონ, დანარჩენს საზოგადო მოსავალი შეამსებს.

2) მიწები სოფელ სოფელ შეერთდება და საცა ძალიან დიდი სოფელია (ას კომლზე მეტი), იქ ისინი უბნებათ დაიყოფებიან და შეადგენენ ცალ — ცალკე ამხანაგობასა, რომ იმათ სიმრავლემ მუშაობაში და საქმის გაწილვაში არ დაუშალოს. ესკია, რომ სამოც კომლზე ნაკლები არ უნდა იყოს ამხანაგობა. ამისთვის პატარ პატარა ახლო მდებარე სოფლები ერთათ შეერთდება.—

3) რამდენიც შესაძლებელი იქნება მუშაობა უნდა გაიწილოს, რომ ბევრი დრო არ დაეკარგოთ, რომელიც სხვა რაზედმე სასარგებლოზე შეიძლება მოიხმაროს.

აქედგან რაც სარგებლობა წარმოსდგება ცხადია. ამის მეტი წამალი არ არის, რომელსაც შეეძლოს ზემოთ აწერილი მდგომარეობიდგან გამოხსნა და იმას რომ შეუძლიან, ეხლავე მოგახსენებთ: —

პირველი სარგებლობა აქედგან ის იქნება, რომ საზოგადო ძალით და შეძლებით სხვა და სხვა სასარგებლო მიწის მუშაობის გამაადვილებელი იარაღები მოიპოვება და იმით მსოფლიო მეურნეობა გონივრულ გზაზე დასდგება. ამ შემთხვევაში შრომა გაადვილდება და დროც ბევრი დარჩება; მაშასადამე სხვაზედაც რაზედმე სარგებლობაზე იფიქრებს კაცი; დანარჩენს დროს, შრომას და ძალას თავის განათლებას შესწირამს. ეხლა ჩვენში რვა ცხრა წლის ყმაწვილი სასწავლებლად ვერსად ვერ მიუბარებიათ, როგორც გამიგია, იმ მიზეზის გამო, რომ სახლში საჭიროაო. ამხანაგობის ანუ ასსოციაციის დროს ყმაწვილი მაინც თავისუფლათ შეუდგება სწავლას და შემდეგ ისე საზოგადოებასვე მოუტანს სარგებლობასა. — ამას გარდა მხოლოდ საზოგადო ძალას შეუძლიან მინდვრების სახმარათ გაკეთება; რამდენიმე კაცის ხელს ის ძალა აქვს, რომ გუბე ან ჭაობიანი ადგილი დაუშროს და სახმარ მინდვრათ აქციოს და უწყლო, მშრალ ალაგში წყალი გაიყვანოს. ბზების უქონელობასაც თუ დასძლევს რამე, ისევ ამხანაგობაა. ცხადია, რომ ერთი კაცი ჯერ არ მიჰყოფს ხელს ამისთანა საქმესა და თუ მიჰყოფს, ვერც შეასრულებს, რადგანაც ამას ბევრი შრომა და შეძლება უნდა. აი კიდევ დაუფასებელი სარგებლობა ამხანაგობისა ანუ კოოპერაციისა: ეს საქმე მიწის მომუშავებელ კაცს თავისუფალს გახდის და ეს ისეთი სიკეთეა, რომ არ შეიძლება ყველა ამისთვის არა ზრუნავდეს. ეხლა რომ მიწას მომუშავე კაცი ყოველის მხრით შეწუხებულია, ეს იმისაგანა ხდება, რომ ის მარტო ხელი და სუსტია. მაშინ კი, როცა ამხანაგობას შეადგენს, აღარ დაუმონავდება სხვასა, რადგანაც თითონ უფრო დიდი მატერიალური ძალა ექნება; მაშინ თუ მისცემს ვისმე რასმე, უეჭველათ ღირსეულ ბადალს გამოართმევს; საითკენაც ბევრი ძალა იქნება, ის იდღესასწაულებს ძლევასა; მაშასადამე ეს საქმე მუქთა ჭამიებს ამოწყვეტავს. მართალია მუქთაჭამიების გამრავლება სხვა მიზეზებზედაც არის დამოკიდებული, რომლების ცნობასაც და გაშორებასაც ცოდნა უნდა. მაგრამ ამაშიაც ეჭვი არ უნდა გექონდეს, რომ ამისთანაებსა ჩვენი ხალხი ბევრს კარგათ იცნობს. ფაბრიკების გაჩენაც, რომ ასსოციაციის ძალაზე არის დამოკიდებული, ასსოციაციას რომ შეუძლიან იმათი გაკეთება, ესეც საეჭვო არ არის. აი ამაზე რას ამბობს ქერი: „ამ დროს (ასსოციაციის, ხალხის ერთიერთმანეთთან დაახლოვების დროს) კაცი მოიპოვებს შეძლებას ისარგებლოს სხვა და სხვა ძალებითაც ხორბლის დასაფქველათ, მოსავლის მეიდნებზე გადასატანათ, ხეების დასახერხათ, სახლების ასაშენებლათ, მატყლის სართავათ და საქსოვათ და სხვანი; ყოველ ფეხის გადადგმაზე იმას შეეძლება თანდათან თავის ნაშრომი შეინახოს და თავისი დრო და აზრი შესწიროს სხვა და სხვა სარგებლობის მოპოვებას (Кэри, 88 ст.)“

ასსოციაციაზე და ამის სარგებლობაზე ლაპარაკს მე გავათავებ ედუარდ ჰფეიფერის სიტყვებით: „ამ სახით სადაც კი დაარსდება კოოპერაცია ანუ ამხანაგობა, ის აადვილებს და ამრავლებს მოსავალსა და აძლევს ღონის-ძიებას, რომ კაცი გამდიდრდეს..... ასსოციაციით მოპოებული ზნეობითი წარმატება უფრო ძვირფასია მატერიალურზე, — ერთის მხრით კეთილ-მყოფობის გამრავლების გამო ხალხი უფრო ზნეობით კეთდება, იმისი ყოფა ქცევა ჩვილდება ამასთან პოულობს შეძლებას, რომ განათლება მიიღოს, მეორე მხრით, ხალხში ერთიერთმანეთის დამოკიდებულება კეთდება; ამასთან სიმართლეც მრავლდება, რასაც ეხლა ყურს ძნელათ უგდებენ.... (Пфейферъ, Объ ассоціаціи, ст. 182).“

ბ. პ — შვილი.

1866 წელს.
სეკტემბრის 10-ს.

და მას შემდეგ, რაც თქვენ უკანასკნელათ ყრილობა გქონდათ. ეს საქმეები ასე ჩქარა გადაწყდნენ და ასე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდათ, რომ იმათ მთელი ქვეყანა განაცვიფრეს; მაგრამ იმპერატორი (*) მაინც წინასწარვე ხედავდა, რომ ეს ასე უნდა გათავებულიყო. წმინდა ელენის კუნძულზედ ნაპოლიონი I ამბობდა: „ერთი ჩემი უდიდესი აზრთაგანი იყო ისა, რომ ერთათ შემეყარა და შემეერთებინა მონათესაე ხალხები, რომლებიც რევოლუციებსა და პოლიტიკას გაუნაწილებია და გაუცალკევებია. ადრე თუ გვიან, გარემოების ძალით ეს შეერთება უნდა მოხდეს; ეს საქმე კიდეც დაიძრა და არა ვგონებ, რომ ჩემი და ჩემი სისტემის დაცემის შემდეგ, ევროპაში სხვა საპოლიტიკო სწორ-შეწონილება დამყარდეს, გარდა დიდის ხალხების შეერთების და კონფედერაციისა. რაც იტალიაში და ბერმანიაში მოხდა, ის ამზადებს ამ ერცელი პროგრამმის ასრულებას ესე იგი ევროპის სახელმწიფოების ერთ დიდ კონფედარაციათ შეერთებას. ველა ამ ახალ მეცადინეობას ჩვენი მოსაზღვრე ხალხებისას თავიანთ გაცალკევებული ნაწილების შესაყრელათ ვერ შეუშფოთებია ჩვენი მხარე, სადაც ყველა გაუშორებლათ შეკავშირებული ნაწილები მრთელს და ერთგვარს ორგანიზმს შეადგენენ. ჩვენ შორიდამ ვუყურებდით იმ ბრძოლას, რომელიც რეინის გაღმა ასტყდა; ხალხმა ხმამაღლა წარმოსთქვა ამ ომში გაურეველობის სურვილი, და მე არა თუ ვუსმინე ხალხის სურვილს, ყოველი ღონის ძიებაც მოვიხმარე, რომ რაც შეიძლება მებრძოლნი მალე დაზავებულიყვნენ. ერთი ნამეტანი სალდათი არ შემიარაღებია, ერთი პოლკი არ გაძიწევია საზღვრისაკენ, მაგრამ ფრანციის გავლენა იმდენათ ძლიერი იყო მაინც, რომ მძლეველი ვენის კედლებთან შეეყენებინა. ჩვენმა შუამდგომლობამ მოახდინა მეომარე მხარეთა შორის თანხმობა; ამ თანხმობამ პრუსსიას გამარჯვების ნაყოფი დაუმკვიდრა და ავსტრიას დარჩა ყველა თავისი სამფლობელოები გარდა ვენეციისა, რომელიც იტალიას შეუერთდა და იტალიის დამოუკიდებლობის საქმე დაობლოვა. ამ გვარათ ჩვენ მოქმედებას სახეში ჰქონდა სამართალი და შერიგება. მაგრამ ფრანციას არ ამოუღია მახვილი, რადგან მისს პატიოსნებას არავინ შეხებია და აღუთქვა სრული ნეიტრალიტეტის დაცვა. ძვეყნის მეორე ნაწილში იძულებულ ვიქმენით იარაღი აგველო ხელში კანონიერის სურვილის დასაკმაყოფილებლათ, და ესცადეთ იქ ძველი იმპერია აგვედგინა, მაგრამ პირველანდელი ჩვენი წარმატება იმ ქვეყანაში (მეხიკაში) დაობნელა შემდეგ ცუდი გარემოების შეერთებამ. მეხიკაში ეკსპედიციის გაგზავნას დიდი აზრი ჰქონდა: იმას მიზნათ ჰქონდა—ძველი ხალხი აღორძინებინა, წესისა და პროგრესსის იდეები დაენერგა მათში, გაეხსნა ჩვენის ვაჭრობისათვის ბაზარი და, როგორც ჩვენის ყოფნის ნაკვალევი, დაგვეშთინა იქ ხსოვნა ჩვენს ცივილიზაციისათვის ღვაწლზედ; ესეთი იყო სურვილი ჩემი დი თქვენიცა. როდესაც დავინახე, რომ მსხვერპლი აჭარბებს ინტერესებს, რომელსაც ჩვენ ოკეანის იქით ვეძებთ, მაშინ განვიზრახე ჯარების იქიდამ გამოყვანა.

„აღმოსავლეთში ასტყდა არეულობა; მაგრამ უმთავრესნი სახელმწიფოები თანხმათ მოქმედებენ ისე კი, რომ ქრისტიანების კანონიერი თხოვნა დაკმაყოფილონ და იმავე დროს დაიცვან სულთნის სიმართლე. რომში ჩვენ ბეჯითად ავასრულეთ 15 სეკტემბრის კონვენცია. წმინდა პეტრეს მმართებლობა ახლა თვითონვე ზრუნავს თავის თავზედ, თავს იცავს საკუთარის ძალით, საზოგადო პატივისცემით კათოლიკების ეკკლესიის თავისადმი და მეცადინე დაცვით რომის მაზრის საზღვრებისა იტალიის მმართველობის მხრით; მაგრამ თუ დემაგოგიური შეთქმულება იქამდის გაკადნიერდა, რომ შეეხო პაპის საერო უფლებას, ეჭვი არა მაქვს, მთელი ევროპა ეცდება არ მოხდეს იმისთანა საქმე, რომელიც აღძრავს მთელს საკათოლიკო ქვეყანას. ბარეშე სახელმწიფოებთან ჩემი მიმართობა ასეთია, რომ უკეთესი არ შეიძლება. ანგლიასთან ჩვენი კავშირი დღითი-დღე მუდამ მტკიცდება ჩვენის საურთიერთო პოლიტიკისთანახმობით და ჩვენის საკომერციო მიმართულების გავრცელებით.

„პრუსია ყოველის ღონისძიებით ცდილობს, რომ არ გააჯავროს ჩვენი ნაციონალური თავმოყვარეობა, და ყოველს უმთავრეს საქმეში, რომელიც კი ევროპას შეეხება, ჩვენთან ერთად მოქმედებს. რადგანაც რუსეთსა სურს მშვიდობიანობა დაიცვას, ამისთვის აღმოსავლეთის საქმეში არც იძას უნდა, რომ ჩვენთან გაცალკევდეს. ავსტრიაც აგრეთვე ჩვენი თანახმაა. ევროპის სწორ-შეწონილებისთვის მიუცილებლად საჭიროა, რომ ავსტრია დარჩეს უმთავრეს სახელმწიფოთ. ამ ცოტახანში ჩვენი სახელმწიფო შეეკრა ავსტრიას სავაჭრო ტრაქტატითა; ამითი კიდევ უფრო განმტკიცდა კავშირი ამ ორ სახელმწიფოს შორის. ისპანია და იტალია ჩვენთან წმინდის გულით არიან. ამისგამო არა ფერი ამ ჟამათ არ შეგვაწუხებს და მეც მტკიცედ ვარ დარწმუნებული, რომ მშვიდობიანობა არ დაირღვევა. აწინდელზედ დარწმუნებული ვარ, მომავალს გულდანდობით შეეყურებ და ამისგამო ეს ჟამი რომ ჩვენი შინდაწყობილების გასაუმჯობესებლად მოვიხმაროთ, ძალიან კარგი იქნება. ეს თუთხმეტი წელი მშვიდობიანათ და კეთილ-მდგომარეობაში გავიდა. ამაში სახელმწიფო უნდა უმადლოდეს ჩვენს საერთო ღვაწლს და თქვენს თავგაწირულებას საიმპერიო დაწესებულებებისთვის. ახლა მე ვგრძნობ, რომ იმ დრომაც მოაწია, როცა უნდა დამყარდეს ლიბერალურნი ცვლილებანი, რომელნიცა სურდათ მოეხდინათ სენატსა და სჯულის-დამდებს კორპუსსა. ვასრულებ თქვენს იმედს და კონსტიტუციის თანახმად გაძლევთ ახალს სჯულს, რომელიცა განავრცელებს საზოგადო თავისუფლებას. ხალხი, რომელიც ჯეროვანათ მადლიერია ჩემს მეცადინეობაზედ, გონივრად მოიხმარს ჩვენგან მიცემულს სიმართლეს. მოსვენებით ცხოვრება და კეთილმდგომარეობა ხალხს დიდათ მიაჩნია და ამის გამო მე დარწმუნებული ვარ, რომ სხვა და სხვა პარტიებისაგან ჩაგონებულს აზრს ის არ გაჰყვება. უფალნო! უმთავრესი ნაწილი თქვენგანი ყოველთვის ჩემი შემწე იყო ხალხის გამგეობაში, რომელიც არის ძალიან ძნელი საქმე; როგორც აქამომდე, აწც აგრეთვე ჩემთან ერთად იქნებით საიმედო მცველნი ხალხის ინტერესისა და იზრუნებთ ამ ქვეყნის დიდებისათვის. ბარეთ ფრანცია პატივცემულია; თავისი სიმამაცე არმიამ დაამტკიცა, მაგრამ, რადგანაც ომის პირობანიც შეიცვალნენ, ამისთვის ჩვენც უნდა მოგვემატებინა ჩვენი საცავი სამხედრო ძალა, რომ დავრჩეთ შეუსჭვალავნი. დავრჩები სრულად გულ-დანდობილი ხალხის კეთილგონიერებაზედ და იმათს პატრიოტულს გრძნობაზედ; ძლიერი ხალხისაგან მონიჭებული უფლებითა, ძლიერი ჩემი სვინიდისითა, მე მსურველი მხოლოდ კეთილისა, მოგიწვევთ ყველას, რომ მაგრად დავადგეთ განათლების გზასა“.

ოსმალეთი. ალი-ფაშამ 30 იანვარს გაუგზავნა ოსმალეთის ელჩს მუსურმან-ბეის ლონდონში, ფირმანის პირი, რომელიც სულთანმა ქანდიას გაგზავნა თავის კომმისართან; ამ ფირმანის პირში არის ნაჩვენები, თუ რა ზომაები უნდა იხმაროს ოსმალეთის მმართებლობამ სიმშვიდის და წესის დასადგენათ ქანდიაზედ.

აი იმ ფირმანისაგან გარდაღებული პირის ნაწილი: „უსარგებლო იქნება, რომ შენ გელაპარაკო იმაზე, თუ როგორ მძიმეთ შეწუხებული ვართ ქანდიის კუნძულზე აღრეულობისაგამო, რომელიც მოხდა.„ “ჩვენ დავაწესეთ ჩვენს სატახტო ქალაქში კომმისია იმ განზრახვით, რომ მოვიფიქროთ, თუ როგორი წესდება უნდა მიეცეს ადმინისტრაციას კუნძულზე ახალი გუბერნატორის გაგზავნის შემდეგ; ეს გუბერნატორი დაუყოვნებლად გაიგზავნება კუნძულზე, როგორც კი საქმეები ნორმალურ მდგომარეობაში მოვა კუნძულზე. აგრეთვე კომმისიამ უნდა აღმოაჩინოს იმისთანა საშუალობანი, რომელიც შეეძლოსთ განკურნა აღრეულობისაგან კუნძულზე მომხდარი უბედურებაებისა; იმან უნდა გააუკეთესოს ადმინისტრაციის წესი კუნძულზედ მცხოვრების ხალხისა როგორც კანონიერი იმათი სურვილი ამას მოითხოვს ეგრეთვე ის უნდა შეეწიოს მიწის მუშაობის და ვაჭრობის წარმატებას, ქრიტის მცხოვრებლების კეთილ-დღეობის გასამტკიცებლად. ერთი სიტყვით, კომმისიამ უნდა აღმოაჩინოს იმისთანა საშუალებანი, რომლებსაც შეეძლოთ გააუმჯობესონ ქანდიის მდგომარეობა.

„ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ, რომ დავეკითხოთ გამოჩენილს კუნძულის მცხოვრებლებს იმაზედ, თუ რა საშუალებანი უნდა ვიხმაროთ ქანდიის კეთილ-დღეობისათვის და ან როგორ უკეთესად წავმართოთ ეს საქმე.“

“ამ მიზეზისაგამო, მოგანდობთ თქვენ, რომ ქანდიის მცხოვრებლებმა ამოირჩიონ ყოველს მაზრაში ერთი ან ორი წარმომადგენელი,—მაჰმადიანი იქნება თუ არა, ეს სულ ერთია. ამორჩეული წარმომადგენელები უნდა აქ გამოჰგზავნონ, რასწამ ამორჩევა ყველგან გათავდება.

„ბამოაცხადეთ ეს იმპერატორის ფირმანი და დაარწმუნეთ ქანდიის მცხოვრებნი იმაში, რომ ჩვენ ყოვლის გულითა გეწადს იმისთვის ყოველი სიკეთე და ბედნიერება.“

— **ქანდიელების წიგნი ჟულ-ფავრთან.** ჟ. ჟულ-ფავრმა მიიღო შემდეგი წერილი ქანდიის კუნძულიდამ: “ქრიტი, სიდონის მაზრა, 8 იანვარს 1867 წ. ქანდიის ხალხი ჟ. ჟულ-ფავრს, ფრანციის სჯულის-დამდების კორპუსის დეპუტატს. ძველს დროში, დაჩაგრული ხალხები მიჰმართდნენ ხოლმე დემოსთენს და ციცერონს, რომ იმათ შეემსუბუქებინათ იმათი ტანჯვა; ისინი მტკიცედ იყვნენ დაჯერებულნი, რომ იმათი საქმე გაიმარჯვებს, რადგანაც კარგათ იცოდნენ, რომ მჭევრ-მეტყველობას დიდი ძლიერება აქვს. იმ დროს ორატორი თავის მაღალის ნიჭისთვის ჰპოვებდა უდიდეს ჯილდოს; იმისი სამართლიანი ხმა დასთრგუნავდა საომარ იარაღის ძალას, იმისივე ხმა გაჰმეხავდა უსამართლოებას, ბიწიერებას, ძლევა-შემოსილ ჰყოფდა სიმართლეს და ჭეშმარიტებას. არც ერთხელ არ დაკარგულა ტყუილად და უნაყოფოდ დიდ-სულოვანი სიტყვა, მთელმა ქვეყანამ, რომელიც აქამომდე გარემოცულია გაუნათლებელობით და განუცადის წყვდიადით, მოელმა ქვეყანამ არ იცოდა, რომ სამართლიანი ხმა ტყუილად არ განისმოდა დაჩაგრულების მისაშველებლად და იმის ტანჯვის შესამსუბუქებლად. და როდესაც შენ გამოხვიდოდი რომლისამე დაჩაგრულის ხალხის ქომაგად და მშველელად, ჩვენ მუდამ ისე გვეგონა, რომ შენ ჩვენ გვესარჩლები და ჩვენს საკუთარს საქმეზედ იბრძვი; რადგანაც თუ ფართო შეხედულობა ვიქონიეთ, ერთი ხალხის სარგებლობა მეორე ხალხის სარგებლობასაც შეადგენს. ჩვენ ფიქრათაც არა გვაქს, რომ შენის მჭევრ-მეტყვის სიტყვით დაგვეხმარო. არ მოგიწადებთ, რომ ჩვენის გულისთვის იბძოლოთ,—ეს უსარგებლო საქმე იქნებოდა. აგრეთვე შენც არ დაიწყებ ლოდინს, რომ საწყალი მოვიდეს და დაგირახუნოს კარი და მით გაცნობოს, რომ იმას დაეხმარო უბედურებაში. მაგრამ ჩვენ ვვინდა, რომ წრფელის გულით აღვიაროთ ყველა, რაც ჩვენ გვტანჯავს და მით იგრძნოთ თქვენ, თუ რა მიუწდომელს უბედურების უბსკრულში ვართ შთავარდნილნი. ამ წელიწადს, მთელმა ქანდიის კუნძულზედ, ომიანობის გამო, არც მოუმკიათ და არც დაუთესიათ და ჩვენ ყველანი თითქმის შიმშილით ვიხოცებით. ჩვენის მოძმების—ბერძნების შემწეობასაც ჩვენთვის სარგებლობა არ მოაქვს. ჩვენ არა გვაქს კარგი გზები, და ამის გამო ვერ შემოგვიტანია კუნძულში ის, რაც ჩვენთვის საჭირო მოაქვთ. ამასთან ჩვენ შიმშილით დაგვეხოცნენ თითქმის სულყველა ჯორები. თუ ზოგიერთი გადაურჩა სიკვდილს, ისიც ვერ მოგვიხმარებია, რადგანაც შეძლება არა გვაქვს, რომ ისინი დავაჭედინოთ. ჩვენ ფეხთ-საცმელის შოვნაც არ შეგვიძლიან, რადგანაც ჩვენს კუნძულს ჯარი გარეშემო არტყია და ჩვენი სამი მოვაჭრე ქალაქი დაიხურა. შუა ზამთარში, საშინელს სიცივეში, ჩვენ ფეხ-შიშველანი დავდივართ, რადგინაც არაფერი არა გვაქვს, რომ ფეხთ ჩავიცვათ. ჩვენი საცხოვრებლები მტერმა გადაგწვა; აგრეთვე არ დაიზოგეს ჩვენი ბელელები, სადაც შენახული გვქონდა შარშანდელი მოსავალი. მაგრამ ჩვენი უბედურება ამითი არ თავდება; კუნძულის უკანასკნელ ასაოხრებლად მტერი ცდილობს, რომ გადაწვას ზეთის-ხილის, წაბლის ხეები და სხვა ყოველ-გვარი ხეხილები. ჩვენმა ოჯახებმა არიციან, რა შეემთხვევათ იმათ მეორე დღეს. იმათი მდგომარეობა ჩვენ დიდათ გვაწუხებს, მხოლოდ ორი ხომალდი, რუსეთისა და ანგლიისა, მოადგნენ ჩვენს კუნძულის კიდეებს, რომ უბედურები საბერძნეთში გადაიყვანონ, მაგრამ მრავალნი მოხუცნი, დედაკაცები და ყმაწვილები, შიმშილით დაოსებულნი, თოვლში იხოცებიან, ისინი თუმცა ელიან შველას, მაგრამ შველა არ საით არის. ამასთან იმასაც ნუ დავივიწყებთ, რომ იმათ არ შეუძლიანთ სოფლებში ყოფნა, რადგანაც იმათ ოსმალები მიესევიან და შეუბრალებლივ ჰხოცავენ. ჩვენ უკანასკნელს განწირულებაში ვართ.

თქვენ, ვისაც ჩვენის ტანჯვის შემსუბუქება შეგიძლიანთ, შეგვიბრალეთ, და თუ არ მოგვაწვდიან გამომხსნელს ხელს, ჩვენ უკანასკნელს კაცამდის დავიხოცებით, დავტოვებთ ჩვენს სამშობლოს, მაგრამ არასდროს არ შეევედრებით ჩვენს უწინდელს მტრებს. ისინი მკაცრად და მტარვალად გვეპყრობოდენ. ერთის მხრით ისინი აძლევდნენ ევროპის სახელმწიფოებს სხვა და სხვა ცრუ პირობაებს და მეორეს მხრით სტანჯამდნენ და მტვერს ადენდნენ თავის ქვეშევრდომ ხალხებს, შემთხვევაში იმათი ყოფა-ქცევა სულის აღმაშფოთებელი და შესაძრუწუნებელი არის. იმათ ისეთი მძიმე ხარჯი დაგვადვეს, რომლის გადახდაც ჩვენ არ შეგვეძლო. მაგრამ ეს სამძიმო ხარჯი მათნიც გამოგვართვეს, მაგრამ არც ერთი გზა კი არ გააკეთეს კუნძულზედ. აქ ნახავთ მარტო ვიწრო და გაუვალს ბილიკებს. თუ კაცს და პირუტყვს ამ ბილიკზედ როგორმე ფეხი დაუცდათ, მაშინ ისინი კლდეში გიდაიჩეხებიან; ამ კუნძულზედ არც ერთი ხიდი არ არის გაკეთებული და წყალში გასვლა მარტო შეიძლება, ისიც მაშინ, როდესაც წყალი დაპატარავდება. იმათ დახურეს ჩვენი სავაჭრო პორტები, რომლებიც ჩქარა აყვავდებოდნენ, თუ თავისუფალი მისვლა—მოსვლის ნება ჰქონდათ. თავის უსამართლო მოთხოვნილებაებით, ისინი აშორებენ ჩვენს კიდეებს უცხო ქვეყნელების სავაჭრო ხომალდებს. ამ სახით ყველასაგან დავიწყებული ჩვენი მშვენიერი კუნძული წარმოგვიდგენს უბედურების და სიღარიბის სურათს. ჩვენ ვცხოვრობთ მშვენივრათ შემკობილს და დიდათ ნაყოფიერს ქვეყანაში, რომლის ბადალიც ქვეყანაზედ ძვრად მოიპოვება. მაგრამ ამასთან ჩვენ ვიკვებებით შავი პურით და პირუტყვებსავით შემწყვდეულნი ვართ მღვიმეებში, სადაც ჩვენ პურსა და ნათელს მოკლებულნი ვართ. ჩვენ რომ შკოლები გვქონდეს, მაშინ კიდევ ვისწავლიდით რასმე და ამით

(*) ესე იგი ნაპოლეონი I.

ცოტათ მაინც შეეამსუბუქებდით ჩვენს ფიზიკურს ტანჯვას. მაგრამ ბარბაროსებმა სრულს გაუნათლებლობაზედ გაგვწირეს და მთელს კუნძულზე თქვენ ძვირათ იპოვნით იმისთანა კაცსა, რომელსაც წერა შეეძლოს. ისლამის ამღიარებლებს შეუძლიანთ დაუსჯელად ყოველი უსჯულოება მოიქმედონ, რადგანაც ქრისტიანის მოწმობას სამართალი არ შეიწყნარებს. აი რისთვისაც ავდექით ჩვენს შემავიწროებლებზედ. ჯერ პირველად მშვიდობიანათ გამოვაცხადეთ ჩვენი ჩივილი. მაგრამ პასუხის მაგივრად სულთანმა უბრძანა თავის ჯარებს, რომ აიკლონ და დაარბევონ ჩვენი ქვეყანა. აბა თქვენ სთქვით, როგორ უნდა მოგვედრიკა კისერი, როგორ უნდა მოგვეთმინა, რომ ხმა არ ამოგვეღო? ჩვენ ყველანი ავდექით და მარჯვეთ ვიბრძოდით ორს უდიდესს სახელმწიფოს წინააღმდეგ-ოსმალეთის და ეგვიპტისა. ჩვენ არა გვქონდა იარაღი, ფლოტი და არა გვყვანდა ჯარი,-ჩვენ მოკლებულნი ვიყავით ყველასა. მარტო ძლიერნი ვიყავით ჩვენი სიმართლით. ეს სიმართლე ჩვენ გვამხნევებდა და განგვამტკიცებდა იმ ბრძოლაში, რომელიც ჩვენთვის თითქმის შეუძლებელი იყო. ჩვენ სრულიად არ ეიჭვნეულობთ, რომ გავიმარჯვებთ. აქამდის ჩვენა გვშველოდნენ ჩვენი მოძმენი-თავისუფალი ბერძნები; სამწუხაროთ საბერძნეთის მმართებლობა იძულებულია, რომ ჩვენს საქმეებში არ შეერიოს, მაგრამ ჰელლინის ხალხი კი დაგვეხმარა, რითაც შეეძლო. ახლა ჩვენ შემოგვესმა, რომ მფარველი სახელმწიფოები ყოელის ღონისძიებით ეცდებიან, რომ ჩვენს ტანჯვას ბოლო მოუღოს, როდესაც ისინი გაიგებენ იმ სიმართლეს, რომელსაც ჰფარვენ იმათგან ჩვენი მტრები. იმ ფულებით, რომელიც ჩვენ წაგვართვეს, ისინი აჯილდოვებენ ზოგიერთს უსვინიდისო მწერლებს, რომლებიც ცდილობენ საზოგადო აზრი მოატყუონ, ჭეშმარიტება ყველასაგან დაფარონ და ევროპის სახელმწიფოებს თვალები აუბან. გაფიცებთ, რომ აცნობო ქვეყანას სამართლიანი აზრი ჩვენს ბრძოლაზედ და ისე დაგმადლებთ, როგორათაც ჩვენს გამომხსნელსა. დარწმუნებულნი ვართ რომ მიუცილებლად გავიმარჯვებთ მაშინ, როდესაც ჩვენს საქმეს ნათლად და სწორეთ დაინახვენ მფარველი სახელმწიფოები. უთხარი იმათ, დაარწმუნე, რომ ჩვენი ადგომა სრულიად სახალხოა. ის არ მომხდარა სხვისა ვისიმე შეგულიანებით. ჩვენ ვიცით, რომ ჩვენი მტრები, რომელსაც ჩვენი დაღუპვა უნდათ, წინააღმდეგს ამტკიცებენ, მაგრამ ეს ტყუილია! ვინ ჰკვენესის, ვინ იტანჯება, ვის უნდა ტანჯვიდგან თავის დახსნა, ვის? თუ არა ჩვენა? ძმურად გვიყვარს ჩვენი თავისუფალი საბერძნეთის მემამულენი, მაგრამ იმათთვის არ მიგვიცია უფლება, რომ ჩვენ საქმეში გაერიენენ. სად არის ის უცხო-ქვეყნელი, როდესაც ჰსურს, რომ ხალხმა თავისი თავი სასიკვდილოთ გასწიროს, მაგრამ შეხედეთ, სასიკვდილოთ თავი გაგვიწირავს. ვინ გარეშემოგვზღუდავს სხვა და სხვა ცილის-წამებისაგან, რომლებიც შეუშფოთვენ კაცს გულსა და რომლების გამტყუვნებაც ძალიან ადვილია. ათინის ხმა არ მიაწვევს ევროპამდის, ბერძნული გაზეთები იქ იშვიათად იგზავნებიან. ჩვენ არა გვყავს ევროპაში წარმომადგენელები და ჩვენს მტრებს კი ჰყავთ. მაგრამ თუ შენ წარმოსთქვამ მჭევრმეტყველს სიტყვას სჯულის-დამდებს კორპუსში, ჩვენ შევიქმნებით მტრებზედ ძლევა-მოსილნი. იმ ტრიბუნზედ, რომლიდგანაც შენ ლაპარაკობ ხოლმე, გადასწყდება ბევრი უდიდესი საქმე. ჩვენ ჯერ ფრანციაზედ იმედი არ დაგვიკარგავს. ჩვენ ვიცით, რომ ბევრჯელ ამ სულ-გრძელს ხალხს დაუღვრია წმინდა სისხლი შეწუხებულის ხალხებისთვისა. მაგრამ ჩვენ იმას არა ვთხოვთ არც ოქროს და არც სისხლსა; ჩვენ ვთხოვთ მხოლოდ, რომ ჩვენთვის სასარგებლო და მფარველი სიტყვა არ დაიშუროს. ჩვენ მეტი არა გვინდა რა. ამასთან ფრანციის სარგებლობაც ითხოვს ჩვენს განთავისუფლებასა. ხალხები ყველგან მღელვარებენ, როდესაც ჩვენს ტანჯვის ამბავს მოისმენენ. ყველგან არსდება „ქანდიის კამიტეტები“, რომლებშიაც მონაწილეთ არიან პატიოსანნი და განათლებულნი პირნი. მაგრამ ამ საზოგადო მღელვარების დასაგვირგვინებლად ერთი ხმაღაა საჭირო, ძლევა-მოსილი ხმა. მაშ აღამაღლე შენი ხმა. ჩვენი თხოვნა ამაში მდგომარეობს. ქანდიის ხალხის სახელით, კაპიტნების მინდობილებით, ოთხის ქანეის მაზრის უფროსი ზიმვრაკაკი.

ამერიკა. ანგლიის გაზეთებში დაბეჭდილია კორრესპონდენცია პრეზიდენტის ჯონსონის სამართალში მიცემაზედ; ეს კორრესპონდენცია გამოგზავნა რეიტერის საგენტომ. „ნუ-იორკი, 20 იანვარს. ოფიციალურს ვაშინგტონის გაზეთში Constitutionel—Union დაბეჭდილია შემდეგი სტატია, რომელშიაც სწერენ პრეზიდენტის ჯონსონის სამართალში მიცემაზედ.

„თუ საჭიროებამ მოითხოვა, სამინისტრო მოიხმარს ყოველ გვარს ღონის-ძიებას და სამხედრო ძალას, რომ რადიკალები არავითარს ღალატობას არ მიეცნენ, ფიცი, რომელიც პრეზიდენტმა მისცა, რომ ის კონსტიტუციას დაიცავს, არავის დაავიწყდება. ხალხი, რომელმაც 500 ათასი ხმით გამოუცხადა პრეზიდენტს თავისი შველა და შეწევნა, არ დასტოვებს იმას. საქმეების მომდინარეობა ისეთი იყო, რომ რევოლუცია მიუცილებელია. თუ რადიკალები, რომელიც კონგრესის მონაწილენი არიან, დაიწყებენ უხიაკობას თავის მოღალატე განზრახვაში, მაშინ მმართებლობა იძულებული იქნება თავისი მოსმრეები შეიარაღოს. პრეზიდენტის პირველსავე მოწოდებაზედ, არმია, ფლოტი და ყველა იმისი მეგობრები როგორც ჩრდილოეთის, ისე სამხრეთის შტატებში, ერთად აღსდგებიან. ბრძოლის შედეგიც ეჭვს ქვეშ არ არის. კონგრესის წევრნი მაშინ ძალიან გულოვნობენ, როდესაც ისინი შეყრილობაში არიან. მაგრამ როდესაც საქმე ბრძოლამდის მიახწევს, მაშინ ისინი შიშით დაიხოცებიან. მხოლოდ ჭეშმარიტნი მეომარნი იბრძოლებენ რესპუბლიკისთვის მხნედ და უშიშრად.“

გაზეთი Constitutionel—Union აცხადებს, რომ ჯონსონი პრეზიდენტათ დარჩება, მანამ კანონით დადგინებული ვადა არ გათავდება. ამავე აზრისანი არიან ყველა კონსერვატორები. ძალიან შესაძლებელია, რომ რადიკალები მოინდომებენ პრეზიდენტის ჯონსონის სამართალში მიცემას, მაგრამ ხალხს კი არა ჰსურს, რომ ჯონსონი სამართალში მიიცეს იმ შემთხვევეების გარდა, როდესაც ხალხზედ ჰქონდათ მოქმედება რადიკალებს. არც ერთი მიტინგი არ გამართულა. სხვა და სხვა პარტიების წარმომადგინელებს არა ჰსურთ, რომ პრეზიდენტი ჯონსონი სამართალში მიიცეს. რაც შეეხება მეფინანსეებს, იმათ აზრათაც არა აქვთ, რომ ამ საქმის აღსრულება შეიძლებოდეს. ესეც უნდა შევნიშნოთ, რომ საზოგადოება უზრუნველობს; ეს იმითი მტკიცდება, რომ საზოგადოება ყურს არ ათხოვებს, როდესაც კონგრესის ორივე პალატაში პრეზიდენტს დიდათ ჰკიცხვენ და რადიკალები მოწადინებულნი არიან, რომ ჯონსონი სამართალში მისცენ. კონგრესის უძლიერესი პარტია დიდათ განრისხებული იყო იმით, რომ უზენაესმა სამჯაროომ გაამართლა პრეზიდენტის პოლიტიკა; უეჭველია, რადიკალები უთუოთ მოითხოვენ, რომ სამხრეთის შტატების მცხოვრებლებს არ მიენიჭოთ აღმორჩევითი უფლება, მანამდის ახალს პრეზიდენტს არ ამოირჩევენ. თუ რადიკილებმა ეს ააღსრულეს, მაშინ პრეზიდენტი ჯონსონი სამართალში მიიცემა. მაგრამ კეთილგონიერს რადიკალებს კი სურთ, აღმასრულებელის უფლების და უზენაესის სასჯელის სიმართლენი შეასუსტონ და არ უნდათ, რომ პრეზიდენტი სამართალში მიიცეს, რადგანაც ამ გვარი საქმე დიდათ სასაშიროა. ვნახოთ ზემოხსენებული რადიკალები შეიძლებენ თუ არა, რომ ჯონსონი სამართალში არ მიიცეს?

—ქანზასის შტატის სენატმა ჩრდილოეთის ამერიკაში მიანიჭა ქალებსაც აღმორჩევითი უფლება; იმან გააუქმა სიტყვა „მამრობითი“ ბილში, რომელიც გასაზღვრავდა ამ შტატში აღმორჩევითს უფლებას.

ტელეგრამმები,

პეტერბურგში მიღებული.

კონსტანტინოპოლი, 4 (16) თებერვალს. აქ მოელიან ლორდს სტატ-ფორდს, რომელიც დიდ ხანს იყო ანგლიის ელჩად პორტაში და რომელსაც დიდი მინდობილობაები აქვს ანგლიის მმართებლობისაგან.

ათინა, 5 (17) თებერვალს. საბერძნეთის ცეცხლის-გემი „პანჰელლენიონი,“ სახელგანთქმული თავის მარჯვე მოქმედებითა, ხერხიანად გამოუსხლტა ოსმალებს ჩერიგოდამ, სადაც ის შემწყვდეული იყო და| გაეშურა კანდიას.

პარიჟი, 9 (21) თებერვალს. დღეს პარიჟის ბირჟაში გამოკიდებული იყო 2 (14) თებერვლის ტელეგრამმა ღენერალი კასტელნოსი, ვერა-ქრუციდამ. ღენერალი მოახსენებს, რომ ფრანციის ჯარები მეხიკოდამ გამოვიდაო 24 იანვარს (5 თებერვალს); ჯარის გამოსვლის დროს სრული წესი იყო დაცული, ერთი თოფიც არ გავარდნილაო, ხალხმა დიდი თანაგრძნობა ამოაჩინაო. იმპერატორი მაქსიმილიანი სატახტო ქალაქში დარჩა, სადაც მშვიდობიანობაა. ბელგიელი ლეგიონი და 81 ფრანციის პოლკი პირველათ დასხდნენ გემებზედ და ჯარების გემებზედ დაჯდომა შეუწყვეტლათ გაგრძელდება.

ნუ-იორკი, 9 (21) თებერვალს. ვაშინგტიონის კონგრესმა დაბოლოვებით მიიღო კანონი, რომლითაც სამხრეთ შტატებში დაწესდება სამხედრო მმართველობა, ვიდრე მთელი ჩრდიოლეთ ამერიკის—შტატები ახლათ შეკავშირდებიან.

მინამ სამხრეთ-შტატებში სამხედრო მმართველობა იქნება, არ მიეცემათ ხმის უფლება ყოველს პირს, რომელსაც კი ახლა აქვს რაიმე თანამდებობა, და ადრე განდგომილებაში მონაწილეობა მიუღია.

ბუხარესტი, 9 (21) თებერვალს. მმართებლობამ შეიპყრო მრავალი აფიცრები, ჩინოვნიკები და კერძო პირები, რომლებზედაც იჭვნეულობდა, რომ ისინი შეთქმულობაში ერიენენ. ბუხარესტში დააგდეს ხმა, ვითომც იქ, 11 (23) თებერვალს, უნდა აღდგომა მომხდარიყო.

კონსტანტინოპოლი, 8 (20) თებერვალს. ქანდიის მდგმოიარობა არ გამოცვლილა.

სულთანმა, მინისტრების ერთობ თხოვნის შემდეგ, სერბიელებს დაუთმო ბელგრადი და სხვა ციხეები. ახლა პორტას და სერბიის მმართებლობას აქვთ ლაპარაკი, თუ რა პირობაებით დაუთმოს პორტამ ეს ციხეები.

ბათუმში გუბერნატორის და რუსეთის კონსულის შორის მოხდა უთანხმოება; მაგრამ ელჩმა, რომელიც კონსტანტინეპოლში იმყოფება, მიიღო სრული დაკმაყოფილება.

პეშტი, 11 (23) თებერვალს. დღეანდელს ვენგრიის სეიმის დეპუტატ-პალატის შეყრილობაში გრაფმა ანდრასმა გამოაცხადა, რომ ის ვენგრიის სამინისტრო მინისტრად—პრეზიდენტათ დაინიშნა, და ამასთანვე წარადგინა მინისტრების სია. ამ სიტყვაზედ დეპუტატებმა შესძახეს „ელიენ!“ („ელიენ—ცოცხალი ნიშნავს ,ურა!)

13 (25) თებერვალს. დღეს მოხდა პირველი სრული შეყრილობა ჩრდილოეთ-ბერმანიის რეიხსტაგისა (პარლამენტის), რომელშიაც დაესწრნენ 220 დეპუტატი. დღეს დეპუტატები, საკარიოლო სადილს შემდეგ, წარუდგებიან კაროლს ვილელმს.

ნუ-იორკი, 11 (23) თებერვალს. ვაშინგტონის კონგრესის სამსჯავრო კამისიამ გამოსთქვა აზრი, რომ პრეზიდენტი ჯონსონი სამართალში არ უნდა მიიცეს.

ბერლინი, 15 (27) თებერვალს. ამტკიცებენ, რომ ერთს დროს ფრანციის ცირკულიართან ანგლიის მმართებლობამაც საცირკულიარო ნოტა გაგზავნა. ანგლია თითქმის ისე უყურებს აღმოსავლეთის საქმეს, როგორათაც ფრანცია. ეს ნოტა ყველაზედ მეტს ყურადღებას მიაქცევს ქანდიის და სერბიის საქმეს. ამასთანავე ის ამბობს, რომ თავის ნებით უნდა დაუთმოს სერბიას, ხოლო ქანდია ოსმალეთს არ უნდა მოშორდეს.

1-ს მარტს ამ 1867 წლისა პეტერბურგში მოხდა მეორე შინაგანი სესხის ტირაჟი. უმთავრესნი მოგებანი შეხვდათ შემდეგს ბილეთებს.

მოგება მანეთი	ბილეთის სერია.	ბილეთის ნუმერი
200,000	17,215	5
75,000	7,059	17
40,000	13,605	15
25,000	9,226	3
10,000	9,630	30
10,000	6,524	38
10,000	5,729	24
8,000	3,694	28
8,000	10,019	9
8,000	177	29
8,000	14,357	40(*)
8,000	11,541	33.

პეტერბურგის ბირჟის ამბავი, 4 თებერვალს.

— წასულ კვირას დიდი უძრაობა იყო პეტერბურგის ბირჟაზედ.

— 1 მოგებით ბილეთები ძალიან იშვიათად იშოვებოდა გასასყიდათ, და ამისთვისაც ფასმა აიწია. ითხოვდნენ $107\frac{1}{2}$ და 108 მან.

— 2 მოგებით ბილეთებს, თუმცა პუბლიკაში ძალიან მოთხოვნილებაა, მაგრამ 105 მანეთზე ზევით არ აუწევიათ.

— 5% ბილეთები თან და თან იწევენ. უკანასკნელი ფასი იყო 77 მან. და 25 კაპ. იმედია, რომ უფრო აიწევენ.

— სერიებს მაგდენათ არა აქვს გასავალი, ერთ თვეს და თვე ნახევარს უ.ლებენ.

— ამ ჟამად ოქრო ბევრია ბირჟაზედ; თითქმის ყველა ზარაფის დუქანში იპოვება. უკანასკნელი ფასი პოლუიმპერიალისა არის 6 მან. და 7 კაპ. თეთრი ფული უფრო ფასობს.

პეტერბურგი, 11 თებერვალს.

— წასულ კვირას ბირჟაზედ უმეტესი მოძრაობა იყო. უმეტესი მოთხოვნილება იყო 5% ბილეთისა, რომლის ფასმაც აიწია 79 მან. 75 კაპეიკიდამ 80 მანეთამდინ.

სხვა ბილეთების ფასის ცვლილება არა მოხდარარა.

— პოლუიმპერიალის ფასი იყო 6 მან. და 18 კაპ; მაგრამ ბევრნი ამაზედ ნაკლებ ფასათაც ჰყიდდნენ.

მოსკოვის ბირჟის ამბავი, 4 თებერვალს.

მატყლის ფასი არის, 1 სორტისა 13 მან. ფუთი და 33 კაპეიკათ გირვანქა; 2 სორტისა 10 მან. ფუთი, გირვანქა 28 კაპ; 3 სორტისა 8 მან. 50 კაპ. ფუთი, გირვანქა 23 კაპ.

ოქროს ფასი 6 თებერვლამდინ იყო: 85 პრობისა 4 მან. 50 კაპეიკამდე მისხალში.

— ვერცხლი ფასობს: 84 პრობისა $26\frac{1}{2}$ კაპეიკამ მისხალი; 94 პრობისა $30\frac{1}{2}$ კაპ.

— პოლუიმპერიალი ფასობს 6 მან. 20 კაპ.

(*) როგორც ისმის, ეს მოგება ერთს არტილლერიის აფიცერს რგებია, რომელიც ტფილისში ცხოვრებს.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 10-го марта 1867 г. ს. მელიქიშვილის და კომპ. სტამბაში. რედაქტორი ბ. წერეთელი. გამომცემელი ს. მელიქიშვილი.

სახაზინო განცხადება.

(Закавказскій Вѣстникъ № 18).

1) სახელმწიფო ქონების დეპარტამენტში ამა წლის 11 მარტისათვის დანიშნულია ტორგი და 3 დღის შემდეგ პერეტორჟკა იჯარით გასაცემით 1 ივნისიდამ ამა 1867 წლისა საკირე ქვის მოტეხის ნება საეკკლესიო მიწაზედ ძეგვის სოფელთან, ბორის უეზდში.

2) სახელმწიფო ქონების დეპარტამენტში 11 მარტისათვის ამა წლისა დანიშნულია ტორგი და 3 დღის შემდეგ პერეტორჟკა იჯარით გასაცემათ 1 მაისიდამ 1867 წლისა სასმელების და სამიკიტნო საქონლის გაყიდვის ნება საეკკლესიო მიწაზედ ვაზიანში, სართაჭალის უჩასტკაში, პოჩტის სტანციის მახლბლად.

3) რადგან ტფილისის გუბერნიაში ფოჩტის სტანციებისა და საეტაპო ეზოებისა შენახვის იჯარას ვადა უთავდება ამის გამო დაინიშნება ტორგები, ხელახლათ იჯარით გაიცემა ფოჩტის სტანციებისა და საეტაპო ეზოების შენახვა 1868 წლიდამ დაწყებული სამის წლის განმავლობაში. ტორგები მოხდება: ფოჩტის სტანციებისათვის 22 ივნისს 1867 წ. და საეტაპო ეზოებისათვის 30 ივნ. პერეტორჟკა სამის დღის შემდეგ იქნება.

5) ოკრუგის საინტენდატო სამმართველო გამოაცხადებს, რომ ამ 1867 წელს სოხუმის პრავიანტის მაგაზინიდამ უნდა გადიტანოს: 1) წებელდის მაგაზინში 730 ჩეთვერი ფქვილი და 70 ჩეთვერი კრუპა, 2) ოქუმის მაგაზინში—1340 ჩეთ. ფქვილი და 120 ჩეთ. კრუპა, 3) ზუგდიდის მაგაზინში—1700 ჩეთ. ფქვილი და 120 ჩეთ. კრუპა. ამ იჯარის გასაცემათ ტორგი მოხდება ქუთაისის გუბერნიის მმართველობაში 20-ს და პერეტორჟკა 24-ს მარტს 1867 წ.

6) ოკრუგის საინტენდატო სამმართველო გამოაცხადებს, რომ ბორის უეზდის სამართველოში ამ მარტს თვეში მოხდება ტორგი, რომელზედაც იჯარით გაიცემა, სამის წლით, პურის დაფქვა სურამის პრავინტის მაგაზინისათვის.

7) კავკასიის ოკრუგის საინჟინერო სამმართველოში მოხდება ტორგი 17 და პერეტორჟკა 30 მარტს, რომელზედაც იჯარით გაიცემა სხვა და სხვა სამუშაო ტფილისის საინჟინერო დისტანციაში.

8) კავკასიის ოკრუგის საინჟინერო სამმართველოში მოხდება ტორგი 20-ს და პერეტორჟკა 23-ს მარტს, რომელზედაც იჯარით გაიცემა სხვა და სხვა სამუშაო ზაქათალის ციხეში.

10) სამხედრო სამედიცინო სამმართველომ დანიშნა ტორგი 16 და პერეტორჟკა 20 მარტს ამ წლისას იმაზედ, რომ ტფილისის დასამზადებელ აფთეკას უნდა ეძლიოს ამ წლის განმავლობაში საფთეკო მასალები თიხის ჭურჭლები, საოჯახო და ჩასაწყობი ნივთები.

18) თელავის უეზდის სამჯავროში მოხდება ტორგი 24 და პერეტორჟკა 3 დღის შემდეგ გასასყიდათ ცარიელის სახლის ადგილისა, რომელიც თელავში იმყოფება და ეკუთვნის თელავის მოქალაქეს ბიგოლა სარქისის ძეს ტერ-სარქისოვს. ეს მამული დაფასებულია 50 მან. და ისყიდება ვალში.

23) რაჭის უეზდის სამმართველოში 30-ს მარტს მოხდება ტორგი გასასყიდათ უძრავის მამულისა, რომელიც იმყოფება რაჭაში, იცის და აგარას სოფლებში და ეკუთვნის აზნაურს დავით პაატას ძეს მომცემლიძეს და მის ძმისწულებს. ეს მამული დაფასებუია 300 მან. და ისყიდება თავადის ბიგო წულუკიძის ვალში.

(Закавказскій Вѣстникъ № 19).

20) ფოთის საქალაქო რატუში 11 მარტიდამ დაწყებული ორის კვირის განმავალობაში, უქ ის დღეების გარდა, ყოველ დღე იქნება ტორგი გასასყიდათ დარჩენილის მიწის ნაჭრებისა დიდს ბულვარზედ, ფოთში.

კერძო ოგითი განცხადება.

სულიეს ცირკში

დირეკტორს ლ. სულიეს აქვს პატივი გამოუცხადოს უპატივცემულეს პუბლიკას, რომ მისს ცირკში ყოველკვირა ორი დიდი ცხენოსნური წარმოდგენა მოხდება.

პირველი წარმოდგენა იქნება დღისით, საკუთრათ ყმაწვილებისთვის; ის დაიწყება 2 საათზედ ნაშუადღევს. ყოველს ამ გვარს სპეკტაკლში წარმოადგენენ კომიკურს პანტომიმას: ჭაკოს, ან ბრაზილიის მაიმუნს. ყველას რომ შეეძლოს ამ წარმოდგენაში დაესწროს, იმისთვის ალაგებს შემდგომი დამცირებული ფასი დაედება:

ლოჟა — — — — —	4 მან. —	„
ტუპონი ლოჟაში — —	1 — —	„
პირველი სამი რიგი სკამებისა	1 —	„
ამფითეატრი — — —	„ — 40	კაპ.
ბალერეია — — — —	„ — 20	—

მეორე წარმოდგენა მოხდება საღამოს. ის დაიწყება ნაშუადღევს, $7\frac{1}{2}$ საათზედ. ყოველს სპეკტაკლში წარმოადგენენ: დიდს-ანგლიურს ნადირობას ცოცხალს ირემზედ. ალაგებს ჩვეულებრივი ფასი ექნება.

დირეკტორი ლ. სულიე.

ჟურნალის „სომხის ქვეყანის“ რედაქციამ გაამზადა ფოტოგრაფიულა პარტრეთები ახალ-ამორჩეულის უზენაესის პატრიარქის და სომხის კათოლიკოსის, ბევორქისა. თითო პარტრეთი ათათ შაურათ იყიდება უ. ალადათოვის მუზიკის მაგაზინში და ენფიანჯიანცის საწიგნო მაგაზინში.

„სომხის ქვეყნის“ ხელისმომწერნი თებერვლის წიგნთან ერთად მიიღებენ ამავე პარტრეთებს უფასოთ.

ისყიდება 6 ნაჭერი მიწა და ერთი საზაფხულო სადგომი-დაჩა.

პირველი ნაჭერი მიწისა შეიცავს 10 დესეტინას და 760 კვადრ. საჟენს და მდებარეობს საბურთალოზედ, ლაბორატორიის კაზარმების იქით, ვერის წყლის გალმა.

მეორე ნაჭერი შეიცავს 1986 კვ. საჟ. მიწას, რომელიც მდებარეობს ვერაზედ, აგურის ქუჩაზედ, საჭურჭლესთან.

მესამე ნაჭერი მდებარეობს მოსკოვის ბალკაში, სადაც მოსკოვის ზასტავა იყო და შეიცავს 2000 კვ. საჟენამდე მიწას, რომელიც არის იჯარით მიცემული კვ. საჟ. 40 კაპეიკათ წელიწადში.

მეოთხე ნაჭერი არის საძოვარი მთა ზემო ხსენებული ბალკის ზემოთ და შეიცავს 5 დესეტინას და 352 კვ. საჟ. მიწას.

მეხუთე ნაჭერი, სახელათ ნაურდოვალი, არის საბაღე ადგილი თავისის წყლით; ის მდებარეობს ვოენნო გრუზინსკის გზის აღმართთან, მტკვრის პირას, $1^1/^2$ ვერსტზედ ტფილისზედ და შეიცავს 1-ს დესეტინაზედ მეტს მიწას.

დაჩა, რომელიც მდებარეობს სოფელს ოქროყანას, ყოჯრის გზის მარჯვნივ, ტფილისზედ არის 2 ვერსზედ და შეიცავს 183 დესეტ. და $1041^1/_2$ კვ. საჟ., სახნავს, სათიბს და საძოვარს მიწას, ორ ეტაჟიან სახლს თავისის თავლით და სამზარეულოთი, ბაღს, წყალს და ორს აუზს.

ფასზედ მოლაპარაკება შეიძლება ამ მამულის პატრონთან, რომელიც ზდგას მოსკოვის ბალკაში, ჩინოვნიკის სუსლოვის სახლისა ზემო ეტაჟაში.

მეორე წელიწადი.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ერა მიიღება:

რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის პროსპექტზედ, რეიტერის

ათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ кой газеты „ВРЕМЯ“.

ება ყოველ-გვარი განცხადება ცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივ 8 კაპ.

ირეგულიარის პოლკის კაპიტანი, როტმისტრის სახელით, შტაბს-კაპიტნები: პეტრე ქონისშკილი და დიმიტრი ასლანის ძე ფერეთელი, ორნივე შტაბ-როტმისტრის სახელით; პარუჩიკი სეფასტიან ჭუთათელაძე და პადპარუჩიკი ბესარიონ მამუჩარის ძე დგებუაძე, პრაპორშჩიკები: რაჟდენ ჯავახიშვილი, სიმონ ქახიანი, ბესარიონ ზაალის ძე ბრიგოლია, აბესალომ დავითის ძე მაჩაბელი, ალმასხან მესხი, ივანე დავითის ძე ბიორგობიანი, ბვათა პაატას ძე მიქელაძე, ივანე აბაშიძე, ასლან წულუკიძე, ქაიხოსრო ერისთავი, ათი უკანასკნელი კაცი კარნეტათ უნდა იწოდებოდნენ და ყველა თუთხმეტივე იმავე პოლკში დარჩებიან.

დამატებითნი კანონნი.

13 ოქტომბრის 1864 წლის წეს-დებათადმი.

(შემდეგი).

3) ვენახთათვის.

22. დაბლარ ვენახად ითქმის ის ნაწილი შემოლობილის საევენახედ ადგილისა, რომელზედაც გაშენებულ არიან ვაზები და ამასთანავე ხილის, ბჟოლის და ნიგოზის ხეები; ხოლო დანაშთენი იმ ადგილისა, ვარგისი საევენახედ, უნდა დაუბრუნდეს მებატონეს საკუთარს განგეობაში, თუ რომ ორის წლის განმავ-

ლ[illegible] ... [illegible] გლეხი ვალდებულია ჩამოსაჭრელის მიწისათვის აძლიოს მესამედი მოსავალი, თუ რომ მოჰსთხოვა ესე მებატონემ; მაგრამ კი თუ გლეხმა დაამტკიცა, რომ ხსენებული მიწა არ შემოვა კაი-ფასიან მიწების რიცხვში, მაშინ მიროვის პოსრედნიკი მოჰსთხოვს ნება დართვას გუბერნსკის პრისუტსტვიის თანა მონაცვლეს სასამართლოს, რათამცა მომატებული გარდასახადი იყოს მხოლოდ მეათედით მეტი დაწესებულს მეოთხედს ნაწილზედ.

32. ჩამოიჭრებიან ჯერ თავდა-პირველ სულის მიწები, რომელნიც აღემატებიან რაოდენობით დაწესებულს 16-ს მუხლში უმაღლესს მისაჩენის ველის მიწის ზომას; მასუკან რაც დააკლდება—ჩამოიჭრება იმ მიწებიდგან, რომელნიც აღემატებიან დაწესებულს 28 მუხლში ძირის მიწას; ამასთანვე მიიქცევიან საკუთარს მებატონის განკარგულებაში ჯერ ის ნაწილები, რომელნიც არ არიან მიკრულნი გლეხების სამოსახლოებზედ.

შენიშვნა 1. როდესაც მებატონეს ექმნება უფლება ჩამოართვას გლეხებს მიწა შესაესებელად კუთვნილისა მისდა ველის მამულების ნახევრისა (მუხლი 15), მაშინ ანგარიშში მიიღებიან ერთიან ის მიწები, რომელნიც

[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [